

kostela sv. Františka Serafínského. Bylo by třeba vzpomenout, že problematika postulovaných velmistřů komplikovala vztah křížovníků a arcibiskupství i v předchozích desetiletích. Havlík si je vědom poměru arcibiskupa k řadě dalších řeholních řádů, ale zaměřuje svou analýzu především na jezuity. Velkým neprobádaným tématem pak zůstávají spory arcibiskupství s jednotlivými církevními řády o farnosti, jehož zohlednění by ovšem přerostlo nutně daný možný rozsah knihy.

Práce je psána velmi kultivovaným jazykem a najdeme v ní jen velmi málo překlepů,² vzorný je poznámkový aparát.³ V případě diecézního archivu ve Vratislavi není uvedeno, s jakým fondem autor přesně pracoval. Vhodné by bylo vysvětlit pojmy, známé spíše jen církevním historikům (auditor u římské rotý atd.), jinde ale autor čtenáře pojmy církevní problematiky provází dost podrobně (*excommunicatio ipso facto*). Některé kapitoly uzavírají krátká shrnutí, někde by bylo dobré je doplnit a jednotlivé pasáže mezi sebou snad trochu stylisticky lépe propojit a podřídít jednotnější biografické lince výkladu.

Autora v jeho práci opravdu vedou prameny (protože o předchozí literaturu se většinou nemůže opírat) a dokáže se velmi obratně pohybovat v rozmanitých tématech, jako jsou církevní politika, teologické spory, vztah města a biskupství či okolnosti překladů biblického textu. Jiří M. Havlík, jak sám postuluje, nabízí nové, ideologií nezatížené a pramenně výborně podložené pohledy na dobu pobělohorskou. Lze jen podotknout, že obsah knihy úplně nevystihuje její podtitul: mnohem víc než o J. F. z Valdštejna — mecenášovi je totiž spíše řeč o Valdštejnovi — církevním politikovi a duchovním, s minuciózní analýzou jeho kariérního vzestupu a společenských styků, jež jeho působení určovaly. Autor sice vědomě rezignuje na ukázání Valdštejna v jeho úplnosti — na druhou stranu ale jeho práce není zdaleka jen životopisem. Havlík totiž podává komplexní pohled na církevní poměry daného období a rozrušuje zažitou představu o již „hotové katolické“ společnosti druhé poloviny 17. století. Jeho kniha přerůstá do zdařilé fresky doby a dobových mechanismů vytváření vztahů, jednání a vyjednávání a skýtá nové pohledy na stále dynamický vztah státu a církve v době raného novověku.

Jan Zdichynec

Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích IV/1: Kongregace a řeholní společnosti, Praha, Libri, 2016, 222 s., ISBN 978-80-7277-545-3*

Svazek věnovaný kongregacím a řeholním společností je další částí objemné encyklopedie o řeholních řádech a institucích katolické církve v českých zemích, na které

2 Např. „Padeborn“ na s. 14; AGUP místo APUG na s. 18; „Valdštejské spiknutí“ není třeba psát s velkým -v- (s. 22); „Aphitheatrum“ (pozn. 48).

3 Lze snad jen upozornit na různé způsoby citování Hájkovy kroniky — na s. 117 autor odkazuje na dobový tisk, na s. 204 na moderní edici, je ovšem zřejmé, že tak činí v různých souvislostech a pro osvětlení různých okolností.

pracuje Milan Buben již od roku 2002, kdy vydal její první díl.¹ Během patnáctileté práce na tomto tématu se autorovi podařilo obsáhnout a seznámit čtenáře se stručnou historií mužských řeholních řádů na českém území, což je vzhledem k velkému počtu těchto institucí velmi rozsáhlá a zároveň komplikovaná práce. To dokládá mimo jiné dlouho připravovaný a dosud nevydaný svazek této encyklopedie, který by se měl týkat dějin ženských řeholních řádů.

V předkládaném čtvrtém díle své encyklopedie M. Buben opět čtenáře ve stručnosti seznamuje s jednotlivými kongregacemi a řeholními institucemi v českých zemích. Rozdíl mezi kongregací a řeholním řádem není z dnešního pohledu nijak markantní, jedná se pouze o rozlišení z pohledu kanonického práva. Podle něj totiž řeholníci v řádu slibují na konci své formace tzv. slavné sliby, které jsou nezrušitelné. V kongregaci se skládají tzv. jednoduché sliby, které se dělí na dočasné a věčné.² Kongregace jsou v knize rozčleněny do celkem devíti kapitol uspořádaných od nejstarší kongregace po nejmladší: jsou to postupně oratoriáni, lazaristé, bartolomité, mariáni, marianisté, školští bratři, ivanité, redemptoristi a společnost nejsvětějšího srdce Ježíšova. V každé kapitole se dozvíme plný český i latinský název řeholní instituce, její písemnou zkratku a znak, který je často uveden i s heraldickým popisem. Značná pozornost je věnována historii každého společenství, a to jak obecně, tak i české. Česká je pak ještě rozdělena na celkové dějiny daného územního celku a dějiny konkrétních řeholních domů. Následuje seznam blahořečených a svatořečených členů a také kulturní i historický přínos pro české země, které jsou v publikaci chápány pouze v hranicích dnešní České republiky. To znamená Čechy, Morava a část Slezska, nikoli všechny historické země České koruny, což považuji za jeden z nedostatků této knihy. V závěru kapitoly najdeme odkazy na literaturu, která se kongregací hlouběji zabývá. Ostatní díly encyklopedie jsou uspořádány podle stejného schématu.

Načrtnutá struktura kapitol se mění podle potřeby. S obměnami skladby textu se například setkáme u lazaristů, kde je přidán seznam generálních superiorů,³ ale především u ivanitů — zde se nachází podkapitola, která se věnuje historii poustevnictví. Tyto informace se odvíjejí od kvantity autorem poznané literatury k danému tématu. M. Buben bohužel, alespoň podle uvedeného seznamu zdrojů, nevychází z primárních, ale pouze ze sekundárních zdrojů. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že se jedná pouze o encyklopedické dílo, které je určeno nejen odborné, ale především široké veřejnosti, která by se chtěla o řeholních společenstvích římskokatolické církve dozvědět více. Tomuto zaměření odpovídá i závěrečný slovníček církevních pojmů, kde se čtenář, jenž je v této oblasti naprostým laikem, dozví například, kdo je administrátor, co je to bilokace, kurie, obláčka atd.

Ostatně když se podíváme na styl textu, zjistíme, že není jednotný. Jsou zde části, které jsou psány striktně odborně (například heraldická analýza kongregačních erbů, vysvětlení struktury a organizace daného společenství atd.). Na druhé straně autor někdy přechází až k vyprávěcímu slohu, především v historiografické analýze

1 Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích I: Řády rytířské a křížovníci*, Praha 2002.

2 Tamtéž, s. 17.

3 M. BUBEN, *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností IV/1*, s. 39–40.

a biografiích zakladatelů, ve kterých často popisuje, jaké útrapy a konverze museli podstoupit, aby mohli založit konkrétní kongregaci.

Velká pozornost je věnována dějinám kongregací: Buben vždy popisuje jejich vznik a velmi často se zabývá, a to velmi detailně, životem samotného zakladatele, který vyústí v založení oné zasvěcené instituce. Tento postup je vcelku obvyklý a logický, obecnější výklad však narušují vsuvky biografií některých členů jednotlivých řeholních společenství. Takovým příkladem je historický popis kongregace oratoriánů.⁴ Zde totiž M. Buben potom, co seznámil čtenáře se životem zakladatele sv. Filipa Neriho a s jejich nelehkým prosazením mezi uznávaná církevní společenství, dává velký prostor biografii bl. Johna Henryho kard. Newmana, který byl anglikánským duchovním, roku 1845 konvertoval ke katolické církvi a o dva roky později se stal oratoriánem. Nakonec následuje podrobný rozbor jeho působení jakožto biskupa a zakladatele dalších oratorií v Anglii.⁵ Domnívám se však, že tento text je zde naprosto nadbytečný a poněkud se vymyká konceptu celé knihy, pokud vezmeme v úvahu, že publikace se má primárně zabývat řeholními společenstvími na našem území. Uvítal bych naopak detailnější historickou analýzu domů jednotlivých kongregací v českých zemích, a to i s odkazem na archivní fondy, kde se o nich může čtenář dozvědět ještě více.

V publikaci se také nacházejí drobné faktografické nedostatky. Jeden z nich vidím v kapitole věnované kongregaci kněží — mariánů. M. Buben uvádí, že napřed působili na Slovensku v obci Krupina a až poté byli požádáni olomouckým arcibiskupem Františkem Vaňákem, aby přišli i na Moravu, kde se usídlili v blízkosti svého slovenského domu v Brumově-Bylnici roku 1992. Dva roky na to měli svůj dům i v pražské diecézi v Hrádku u Vlašimi a až roku 1998 v Praze.⁶ Po této historické analýze kongregace autor zmiňuje, že roku 1994 vznikl pro Českou a Slovenskou republiku samostatný vikariát, který je součástí polské provincie. Sídlo vikariátu však není uvedeno, což bych ocenil především z důvodu pomalého a postupného vzniku jednotlivých domů mariánů na českém území, a také i kvůli nepřesnosti dalších zdrojů.⁷

Na druhou stranu velmi pozitivně vnímám kapitolu věnovanou ivanitům. Hned na začátku autor vysvětluje, že se jedná o kongregaci vzniklou pouze v rámci pražské arcidiecéze, která měla sjednotit poustevníky žijící na tomto území o samotě a bez vzájemného kontaktu.⁸ Pro lepší pochopení apoštolského poslání tohoto uskupení M. Buben věnuje dostatečnou část textu, aby čtenáři vysvětlil rozdíl mezi životem poustevnického mnicha a mnichem žijícím ve společenství neboli cenobitou.⁹ Myslím si, že toto obecné uvedení do historie samotné kongregace je zde na místě, proč se ale tyto elementární okolnosti rozebírají až v sedmé kapitole? Snad autor chtěl přispět

4 Tamtéž, s. 11–24.

5 Tamtéž, s. 19–23.

6 Tamtéž, s. 69.

7 Více: <https://www.firmy.cz/pobocky/1985256-vikariat-kongregace-knezi-marianu/> [náhled 30. 4. 2017] nebo <https://katalog.apha.cz/web/osoby/1956> (webová stránka pražského arcibiskupství uvádějící personální informace o současném představeném vikariátu P. ThMgr. Ryszardu Wojciechowském MIC) [náhled 30. 4. 2017].

8 M. BUBEN, *Encyklopedie řádů kongregací a řeholních společenství IV/1*, s. 95.

9 Tamtéž, s. 96–100.

k lepšímu pochopení spirituality tohoto společenství, jinde ve své encyklopedii však tento výklad o rozmanitosti řeholního života neopakuje.

Pro srovnání je třeba uvést, že obsah této encyklopedie se nijak výrazně nestrětává ani nepřekrývá s encyklopediemi o českých, moravských a slezských kláštorech.¹⁰ Podle mého mínění se naopak dobře doplňují, protože Dušan Foltýn a kolektiv se zaměřili více na uměleckohistorickou stránku života řeholních domů a M. Buben spíše rozebírá spiritualitu, především dějiny jednotlivých institucí zasvěceného života. Samotné sepsání encyklopedie v oboru církevních dějin vyžaduje ostatně značnou dávku odvahy, již vzhledem k velkému počtu těchto společenství.

Přes uvedené nedostatky hodnotím knihu vcelku pozitivně. Ostatně tento konkrétní díl si kladl za primární cíl seznámit čtenáře s různými kongregacemi, které působily nebo stále působí na našem území. To se autorovi bezesporu povedlo.

Pavel Walter

Petr Hlaváček (ed.), *Západ, nebo Východ? České reflexe Evropy 1918–1948*, Praha, Academia, 2016, 838 s., ISBN 978-80-200-2606-4

V mohutné, více než osmisetstránkové výběrové antologii se její editor Petr Hlaváček snaží čtenářům představit české uvažování o Evropě v pohnutém třicetiletí mezi roky 1918 až 1948. Antologie je tvořena podrobným úvodem a následně rozdělena do čtyř oddílů, které se věnují postupně novému evropskému uspořádání po tzv. Velké válce, myšlenkám o eurofederalismu v meziválečném období, konceptům o „nové, jiné Evropě“ v období po Mnichovu a v průběhu druhé světové války a nakonec období třetí republiky, zmítající se ve snaze o zachování zdání fungující parlamentní demokracie.

Hlaváček do zmíněných čtyř oddílů shromáždil necelou stovku textů, které jsou dle autorů členěny chronologicky do šestapadesáti kapitol. Na stránkách jedné knihy se tak potkávají naprosté protipóly českého intelektuálního nebe první poloviny 20. století. Tiše a nepřímou tu tedy spolu polemizují například katolický prozaik Jaroslav Durych, spisovatel Karel Čapek a filozof Jan Patočka se zapřísáhlými komunisty Zdeňkem Nejedlým a Ladislavem Štollem. Nechybí zde samozřejmě ani názory protektorátního kolaboranta Emanuela Moravce a fašisty Václava Košáka a dalších. Je dobré si připomenout, že na evropské integrační tendence pod vlajkou nacistického Německa se často dodnes zapomíná, jak na to ostatně před necelými dvaceti lety poukázal John Laughland.¹

V obsáhlém vysvětlujícím úvodu editor krátce charakterizuje české spojení se „Západem“, od něhož se, dle autorova mínění, začala kolem roku 1800 celá střední Evropa po více než tisíci letech „znovu vylamovat, tentokrát jako by odplouvala směrem k Východu“ (s. 12), a přemýšlení o Evropě. Je však škoda, že popis myšlenkových proudů do 19. století se při pozorném čtení svým rozsahem omezuje na jeden jediný

¹⁰ Pavel VLČEK — Petr SOMMER — Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, a Dušan FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005.

¹ John LAUGHLAND, *Znečištěný pramen*, kap. „Fašisté a federalisté“, Praha 2001, s. 27–89.